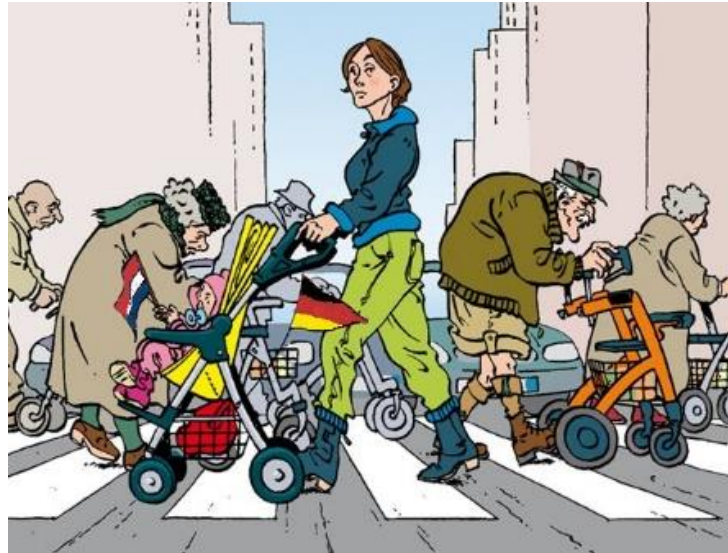

Dodelijke Krimp van Oost naar Oost

Marcia Sulman & Ruben Matahelumual

18 januari 2022

Overpopulatie is een begrip dat velen kennen. In slechts honderd jaar is de wereldbevolking meer dan verviervoudigd. Terwijl veel mensen de overpopulatie als één van de grootste bedreigingen zien voor de mensheid, is dit voor veel landen juist geen bedreiging. Het tegenovergestelde is het geval. In vele delen van met name de westerse wereld is de bevolking in een afnemende trend waardoor men van

Figuur 1: Trek van jonge mensen naar het westen (Noo)

bevolkingskrimp spreekt. In ons land kennen Oost-Groningse gemeentes de hoogste krimp. Ook Duitsland heeft te maken met bevolkingskrimp, waarbij, net als in Groningen, de krimp vooral in het oosten meetbaar is. Maar waarom is krimp zo gevaarlijk en waarom is het van belang voor de BE-ingenieur om op krimp in te spelen in de Ruimtelijke Ordening?

Wat is krimp?

Krimp is een bevolkingsafname ten gevolge van vergrijzing en een trek naar andere regio's. Jongeren en hoger opgeleiden verhuizen vaak naar de steden om te studeren en te werken. Zowel de oudere bevolking als de lager opgeleiden blijven achter. Dit resulteert in een vergrijzing van de bevolking, die tot meer krimp leidt. Om deze redenen wordt minder gebouwd, bestaande gebouwen worden minder goed onderhouden en lokale overheden hebben minder geld voor investeringen in de openbare ruimte. Hierdoor verdwijnen onder andere (openbare) voorzieningen en zowel mensen als bedrijven worden ontmoedigd om naar deze gebieden te trekken. Een vicieuze cirkel ontstaat.

Waarom is krimp gevaarlijk?

Een te lage bevolkingsdichtheid kan de ondergang van een regio betekenen. Door een tekort aan

infrastructuur, voorzieningen en inwoners kunnen dorpen in zijn geheel uitsterven.

Maar ook op een grotere schaal kan krimp voor problemen zorgen.

Voor veel westerse landen is bevolkingskrimp een verwoestende factor voor de macht en welvaart. Vergrijzing heeft een grote impact op onder andere de economische groei, politiek gedrag en macht van een natie. Volgens onderzoeken van de Europese Commissie zal vóór 2040 een economische powershift plaatsvinden van de G7 landen naar de E7 landen (European Commission, n.d.). Voor een deel is deze powershift te wijten aan de krimp die in westerse landen plaatsvindt. Economische groei kan veroorzaakt worden door een groei in de bevolking (Nigeria) of door een stijgend gemiddeld inkomen van de burgers (India).

Volgens Dr. Richard Horton, de hoofd-redacteur van het Britse medische tijdschrift “The Lancet” wordt de 21ste eeuw een revolutie in de geschiedenis van de menselijke beschaving. Afrika en Arabië zullen onze toekomst vormen, terwijl Europa en Azië aan invloed in zullen moeten leveren. Voor het eind van deze eeuw is de wereld multipolair, waar India, Nigeria, China en de VS de dominante machten zullen zijn. Het wordt een nieuwe wereld, waar wij ons op moeten voorbereiden (Vollset DrPH, Goren PhD, Yuan PhD, Cao MS, & Smith MPA, 2020). En ook binnen de Built Environment moeten wij ons op deze nieuwe wereld met een oudere, krimpende bevolking voorbereiden.

Krimp: Oost-Groningen

Zoals eerder aangegeven heeft het oosten van Groningen te maken met krimp. Uit de cijfers van het Sociaal Planbureau Groningen blijkt dat de gemeenten Oldambt, Pekela, Stadskanaal, Veendam en Westerwolde de afgelopen tien jaar een bevolkingsafname hebben doorgemaakt. De gemeente Westerwolde is de enige uitzondering tussen de andere oostelijke gemeentes, gezien deze gemeente groei doorgemaakt heeft. De bevolkingsontwikkeling in deze gebieden ligt tussen de -7,4% en 1,1%.

Waarom Oost-Groningen zoveel krimp ondervindt ligt onder andere aan de aantrekkingskracht van de stad Groningen zelf. Veel jongeren trekken naar de stad om te studeren (Rijksuniversiteit Groningen, 2019) en vinden hier tevens huisvesting. Daarnaast heeft Oost-Groningen te maken met een aantal negatieve vestigingsfactoren. Ten eerste heeft het gebied te maken met alle bijkomende effecten van krimp. De werkgelegenheid verminderd, scholen sluiten en gebouwen verloederen. Naast deze effecten heeft Oost-Groningen ook te maken met een ander negatief effect. Dit gebied is namelijk vaak het slachtoffer van aardbevingen ten gevolge van de gaswinning.

De provincie Groningen is zich ervan bewust dat er veel krimp plaatsvindt. In de omgevingsvisie is hier beleid voor opgesteld. Het doel is om krimpende gebieden aantrekkelijker te maken met een hoge leefbaarheid, sneller internet en een betere bereikbaarheid (De staat van Groningen, 2021). Dit willen zij bereiken met een gezamenlijke aanpak van gemeenten, woningbouwcorporaties, diverse andere organisaties en burgers. Met deze maatregelen zullen mensen zich minder snel genoodzaakt voelen om te verhuizen richting de stedelijke kernen.

Krimp: Oost-Duitsland

Sinds het eind van de tweede wereldoorlog en het begin van het gezag van de toenmalige Sovjet-Unie in de Duitse Democratische Republiek (1949), heeft Oost-Duitsland met krimp te maken. Een reden hiervoor was het communistische bewind. Vanaf 1949 is de bevolking in deze regio van 19,1 miljoen naar 12,5 miljoen mensen gedaald, wat een krimp inhoudt van bijna 35%. Berlijn wordt bij deze cijfers buiten beschouwing gehouden (Statistisches Bundesamt, n.d.). Ter vergelijking is de bevolking in West-Duitsland in dezelfde periode 48% gestegen (Bevölkerungszunahme in Deutschland 1959 bis 2000, n.d.) (Rudnicka, 2021).

Oost-Duitsland heeft te maken gehad met drie emigratiegolven: van 1949 tot 1961, van 1989 tot 1994 en vanaf de millenniumwisseling tot heden.

De eerste emigratiegolf of krimpgolf had te maken met de politieke ontevredenheid, betere kansen in het westen van Duitsland en de collectivisatie van de landbouw. Deze golf kwam tot een eind toen het laatste ontsnappingsgat werd afgesloten met de bouw van de Berlijnse Muur in 1961. Tijdens deze golf verlieten 2,7 miljoen mensen het oosten van Duitsland.

Slechts één jaar voor de val van de Berlijnse Muur zijn maar liefst 880.000 mensen via de “vakantielanden” van de DDR (Hongarije, Polen, CSSR) binnen één jaar naar de Bondsrepubliek in het westen gevlucht. De val van de Berlijnse Muur (1989) en de Duitse Hereniging (1990) veroorzaakten een tweede emigratiegolf, die tot 1994 duurde. In deze tijd zijn bijna 1,4 miljoen mensen naar het westen gegaan. De belangrijkste redenen: betere economische omstandigheden, betere infrastructuur en meer en beter betaalde banen.

Vanaf de millenniumwisseling trokken met name jonge, goed opgeleide vrouwen naar Berlijn en West-Duitsland. Dit resulteerde in een deficit van vrouwen in het oosten van de nu herenigde Bondsrepubliek en zorgde voor minder geboortes (Die Bevölkerung in Ostdeutschland schrumpft drastisch, 2015) (Martens, 2020).

Sinds 2017 migreren daarentegen meer mensen van het westen naar het oosten van Duitsland. Deze getallen zijn echter klein, we spreken hierbij over minder dan 5.000. Oost-Duitsland heeft nu met de gevolgen van krimp te maken. Er zijn steeds meer dorpjes met een summiere infrastructuur die amper bewoond zijn, spookdorpjes genoemd. In de politiek komt de vraag naar boven of het beter is deze dorpjes te laten “sterven” of in het behoud te investeren. Krimp kan zodoende figuurlijk dodelijke gevolgen hebben. Deze vraag wordt door veel politici en 89% van de bevolking afgewezen. Volgens een analyse van het Bondsministerie van Binnenlandse Zaken zou het oneconomisch zijn om deze dorpen op te geven en kan beter geïnvesteerd worden in de infrastructuur en voorzieningen, om deze regio's in leven te houden (Hoffmann, 2021).

Duitsland wil binnen de ruimtelijke ontwikkeling inspelen op krimp en vergrijzing. Eén doel is om krimpende gebieden aantrekkelijker te maken door beter internet (5G) en om in een goede bereikbaarheid te faciliteren. Daarnaast moeten stads- en dorpskernen attractiever worden en diensten van algemeen belang goed bereikbaar worden en blijven.

Andere doelen zijn om woningen en de infrastructuur aan te passen aan ouderen en de zorg te verbeteren. (Bundesministerium des Innern und für Heimat, n.d.).

Figuur 2: (Bedreiging levensvatbaarheid platteland door het wegtrekken van de bevolking)

Verschillen en overeenkomsten

Nederland is nooit een verdeeld land geweest zoals Duitsland, maar toch zijn overeenkomsten tussen de buurlanden zichtbaar. De jonge mensen trekken van het land naar de stad en laten ouderen en minder hoog opgeleiden achter. Ook hun manier van oplossen is vergelijkbaar. Het investeren in de huidige verbindingen en bedrijvigheden is iets wat in beide landen gebeurt.

Kansen van krimp/inspelen op krimp

Ondanks het deprimerende imago van krimp zijn er ook een aantal mogelijkheden die krimp met zich mee brengt, bijvoorbeeld bewoner initiatieven. Bewoners houden gezamenlijk bepaalde

faciliteiten open en werken samen met ziekenhuizen en andere instanties (Veen, 2020). Zo blijft de leefbaarheid voor de desbetreffende burger gelijk of wordt deze zelfs hoger. Een andere mogelijkheid is het verduurzamen van de krimpgebieden. Leegstaande panden kunnen gesloopt of gerenoveerd worden, maar er kan ook aan herontwikkeling worden gedacht (Hanzehogeschool Groningen, 2014). Op deze manier wordt het gebied op lange termijn aantrekkelijker. Een groot deel van de jongeren, die na de studie terugkeert uit de stad, kan terecht in deze duurzame woningen.

Naast het verhelpen van de nu al krimpende regio's kan worden ingespeeld op krimp. Alle gemeentes zullen in de komende jaren een bevolkingsdaling meemaken. De geschiedenis leert dat het accepteren van krimp beter is dan het bestrijden hiervan. In veel van deze regio's heeft het bestrijden geresulteerd in leegstand (Planbureau voor de Leefomgeving, 2010). Tot op heden is het een lastige opgave om krimp te accepteren, gezien vaak wordt uitgegaan van groei. Er zullen meer lokale plannen moeten worden gemaakt met een focus op Ontgroei (Degrowth) om de ruimtelijke kwaliteit te behouden. Hier is een grote opgave in te vinden voor de BE-ingenieur. Er moet worden geïnvesteerd in het behoud en de versterking van de leefomgeving door te focussen op de bevolking en bedrijvigheid die al aanwezig is. In een krimpende regio met meer ouderen en minder werknemers en belastingbetalers vinden overheden een uitdaging. Deze uitdaging omvat het faciliteren en zorg dragen van oudere mensen met de financiële middelen die ter beschikking staan. De BE-ingenieur moet een goede inpassing voor deze ouderen vinden. Met een goede aanpak hoeft krimp niet dodelijk te zijn, we moeten er alleen anders mee om gaan.

Verwijzingen

(sd).Noordhoff.

(sd).*Bedreiging levensvatbaarheid platteland door het wegtrekken van de bevolking.*

Bevölkerungszunahme in Deutschland 1959 bis 2000. (sd). Opgehaald van Proportionen der Weltbevölkerung: <http://www.pdwb.de/deu50-00.htm>

Bundesministerium des Innern und für Heimat. (sd). *Wechselspiel von demografischem Wandel und Raumentwicklung.* Opgeroepen op Januari 09, 2022, van Bundesministerium des Innern und für Heimat: <https://www.bmi.bund.de/DE/bauen-wohnen/raumordnung-raumentwicklung/grundlagen/demografischer-wandel/demografischer-wandel-node.html>

De staat van Groningen. (2021). *Groei en krimp.* Opgehaald van De staat van Groningen: <https://destaatvangroningen.nl/ob18-krimp.html>

Die Bevölkerung in Ostdeutschland schrumpft drastisch. (2015, Augustus 11). Opgehaald van Morgenpost: <https://www.morgenpost.de/politik/inland/article205557249/Die-Bevoelkerung-in-Ostdeutschland-schrumpft-drastisch.html>

European Commission. (sd). *Economic power shifts.* Opgehaald van European Commission: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/foresight/topic/expanding-influence-east-south/power-shifts_en

Hanzehogeschool Groningen. (2014, December 3). *Over Kansen in Krimp.* Opgehaald van Hanze: Over Kansen in Krimp

Hoffmann, M. (2021, November 15). *Ostdeutsche Dörfer: Sollten wir sie sterben lassen?* Opgeroepen op Januari 16, 2022, van Mitteldeutscher Rundfunk: <https://www.mdr.de/themen/dnadesostens/neues/dorf-ostdeutschland-sterben-abwanderung-die-dna-des-ostens-104.html>

Martens, B. (2020, Mei 07). *Der Zug nach Westen - Jahrzehntelange Abwanderung, die allmählich nachlässt.* Opgeroepen op 01 18, 2022, van Bundeszentrale für politische Bildung: <https://www.bpb.de/geschichte/deutsche-einheit/lange-wege-der-deutschen-einheit/47253/zug-nach-westen>

- Planbureau voor de Leefomgeving. (2010, Februari 02). *Van bestrijden naar begeleiden: demografische krimp in Nederland*. Opgehaald van PBL: <https://www.pbl.nl/publicaties/van-bestrijden-naar-begeleiden-demografische-krimp-in-nederland>
- Rijksuniversiteit Groningen. (2019, September 10). *De strijd tegen krimp*. Opgehaald van RUG: <https://www.rug.nl/news/2019/09/de-strijd-tegen-krimp>
- Rudnicka, J. (2021, Juni 22). *Bevölkerung - Zahl der Einwohner in Ost- und Westdeutschland von 1991 bis 2020*. Opgehaald van Statista: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1058231/umfrage/zahl-der-einwohner-in-ost-und-westdeutschland/>
- Sociaal planbureau Groningen. (2021). *Bevolking*. Opgehaald van Sociaal planbureau Groningen: <https://sociaalplanbureaugroningen.nl/brede-welvaart/bevolking/#bevolking-provincie-groningen-groeit-door-buitenlandse-migratie>
- Statistisches Bundesamt. (sd). *Bevölkerungsentwicklung in Ost- und Westdeutschland zwischen 1990 und 2019: Angleichung oder Verfestigung der Unterschiede?* Opgehaald van DESTATIS: <https://www.destatis.de/DE/Themen/Querschnitt/Demografischer-Wandel/Aspekte/demografie-bevoelkerungsentwicklung-ost-west.html>
- Veen, L. d. (2020, Februari 10). *De kansen van krimp*. Opgehaald van Wijzijnanne: <https://www.wijzijnanne.nl/artikelen/de-kansen-van-krimp>
- Vollset DrPH, S., Goren PhD, E., Yuan PhD, C., Cao MS, J., & Smith MPA, A. (2020, Juli 14). *Fertility, mortality, migration, and population scenarios for 195 countries and territories from 2017 to 2100: a forecasting analysis for the Global Burden of Disease Study*. doi:[https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30677-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30677-2)